

АНАЛІЗ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ТА СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Р. М. Мамчур, кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: 0000-0002-3733-8182
E-mail: tagrin@ukr.net

Є. В. Ткаченко, магістр економічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: jenyatv198@ukr.net

Анотація. *Процеси глобалізації, удосконалення технологій та зростання конкуренції ставлять банки і страхові компанії перед необхідністю збільшувати та змінювати спектр своїх послуг. Вимога щодо зростання рівня прибутковості власної діяльності стимулює інтеграційні процеси банків та страхових компаній та є одним із варіантів збільшення пропозиції фінансових активів та зростання попиту на них.*

Визначено, що за розгляду інтеграційних процесів між банками та страховими компаніями актуальним є дослідження таких напрямів взаємодії, як спільне формування та використання фінансових ресурсів, створення спільних фінансових продуктів та ведення сумісної маркетингової політики.

Доведено, що банківські вклади займають найбільшу частку серед усіх інших фінансових інструментів і, як наслідок, забезпечують страховикам найбільшу частку фінансових доходів, а інвестування в капітал страхових компаній залишається для банків пріоритетним джерелом формування кредитно-інвестиційних ресурсів.

Розглянуто основні види спільної діяльності банків і страхових компаній. Доведено, що в Україні найбільш перспективною у функціонуванні банків та страхових компаній є така форма співпраці, як bancassurance, оскільки населення має попит більше на банківські продукти й довіряє більше банкам, аніж страховим компаніям. Така концепція співпраці призведе до отримання синергічного ефекту, тобто попит на придбання одного продукту (банківського) сприятиме купівлі іншого (страхового), що і є основною метою bancassurance.

У ході проведеного дослідження визначено основні переваги взаємодії банків та страхових компаній, серед яких збільшення обсягів обслуговування в результаті поєднання банківських і страхових продуктів, надання нетрадиційних банківських послуг, створення джерел для отримання додаткового доходу, скорочення витрат на надання певних страхових послуг.

Ключові слова: інтеграція, страхування, банк, страхова компанія

Актуальність. Постійний розвиток фінансового ринку змушує фінансові установи адаптуватись та шукати нові прогресивні способи для позиціонування своїх послуг. Процеси глобалізації, удосконалення технологій, зростання конкуренції ставлять банки та страхові компанії в становище необхідності збільшувати та змінювати спектр своїх послуг. Не можна забувати і про прагнення фінансових установ до зростання рівня прибутковості власної діяльності, адже цей чинник стимулює інтеграційні процеси банків та страхових компаній. У такий спосіб консолідації капіталу та пропозиції нових інтегрованих продуктів обидва учасники досягають заданої мети.

Загальноприйнятим тлумаченням сутності інтеграції є процес інтенсифікації взаємовідносин між відповідними установами. Тому під час розгляду інтеграційних процесів між банками та страховими компаніями актуальним залишається дослідження таких напрямів взаємодії, як спільне формування та використання фінансових ресурсів, створення спільних фінансових продуктів, ведення сумісної маркетингової політики. В більшості розвинених країн, процес інтеграції банківського та страхового секторів фінансового ринку поклав початок ще в минулому столітті.

Основними перевагами такого співробітництва для банків стало забезпечення власної конкурентоспроможності на ринку та популяризації банківських послуг поміж учасників страхового ринку, а також збільшення фінансових потоків за рахунок кредитно-інвестиційною підтримки страховиків. Для страхових компаній з'явилась можливість отримувати фінансову підтримку, додаткові канали збуту своїх продуктів та джерела доходів, покращити свої позиції на фінансовому ринку завдяки консолідації з банками.

В Україні процес інтеграції банківських установ та страхових компаній знаходиться на стадії розвитку й на сьогодні консолідація цих учасників ринку є одним із варіантів збільшення кількості пропозиції фінансових активів та зростання попиту на них.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями актуальних питань, пов'язаних з інтеграційними процесами банківських установ та

страхових компаній, займаються провідні вітчизняні й зарубіжні вчені-економісти. Значний внесок у дослідження цієї тематики зробили такі зарубіжні вчені як Р. Борнефельда, Х. Камеза, В. Клейна, Р. Світала, М. Сліперського. Сутності інтеграції банківських і страхових інститутів присвячено праці вітчизняні авторів: Ю. Гавриленко, С. Зубик, В. Корнєєв, Л. Кузнєцова, І. Лютий, Р. Мамчур, С. Науменкова, В. Фурман, В. Ходаківська, В. Шелудько.

Завдяки їхнім розробкам було сформовано основу теорії та практики інтеграційних процесів у діяльності банків та страхових компаній, проте в умовах постійних змін на фінансовому ринку залишається необхідність подальшого дослідження основних аспектів інтеграції обох фінансових інститутів.

Мета дослідження. Аналіз інтеграційних процесів банківських установ та страхових компаній, визначення основних переваг та перспективи консолідації цих інститутів в Україні.

Матеріали і методи дослідження. У статті застосовувались такі методи дослідження: абстрактно-логічний та діалектичний (для теоретичних узагальнень та формування висновків); аналізу й синтезу (для деталізації об'єкту дослідження, оцінки динаміки, структури та ефективності змін в страхуванні ризиків; історичний та логічний (для визначення напрямів подальшого розвитку).

Результати дослідження та їх обговорення. На сьогодні банки постійно прагнуть збільшити кількість наданих послуг, задля отримання більших доходів. У зв'язку з цим, банківські установи, пройшовши шлях від формування відокремлених підрозділів, спеціалізованих на певних фінансових послугах (споживчому кредитуванні, іпотеці, лізингу) та становлення єдиного фінансового центру («фінансовий супермаркет»), де банками було розроблено та реалізовано програми комплексного обслуговування клієнтів, до створення перспективного тандему банків та страхових компаній через привабливість, функціональну схожість та вигідність страхового ринку.

Основою передумовою інтеграції банків та страхових компаній є досить схожий характер інтересів діяльності обох фінансових установ [3]. У процесі консолідації інститути досягають зазначених цілей:

- фінансові установи набувають можливість створювати комбіновані фінансові продукти для одного споживача (спільного клієнта);
- інтегруючись банки та страхові компанії забезпечують умови для різностороннього розвитку, диверсифікації діяльності та ризиків;
- страхові компанії реалізують своє призначення, мінімізують банківські ризики та можливі їх негативні наслідки і, водночас, отримують надійних клієнтів [5].

В Україні ця інтеграція передбачає насамперед перетин потоків капіталів двох установ. Спираючись на дослідження праць, як українських, так і зарубіжних вчених виділяють чотири форми інтеграції банківського та страхового капіталу (табл. 1).

1. Загальний зміст форм інтеграції банківського та страхового капіталу в Україні

Форми інтеграції банківського та страхового капіталу			
Участь у фінансовій холдинговій групі (банки і страхові компанії в складі єдиного холдингу)	Материнсько-дочірні відносини (корпоративне підпорядкування однієї фінансової установи іншою – контрольний вплив (пакет акцій))	Спільна участь у капіталі фінансової установи (участь власними коштами в капіталі інших банків чи страхових компаній)	Перехресне володіння капіталом (опосередковано) (участь у капіталі один одного через треті установи спільного власника)

Джерело: сформовано автором за даними [2]

Закріплення банківської та страхової сфери «в одних руках» дає змогу інвестору втілювати свої проєкти в життя, користуючись послугами однієї інституції, акумулюючи всі свої фінансові ресурси в одному місці.

Також, визначальну роль, щодо інтеграції банків та страхових компаній в Україні становлять високі вимоги вітчизняного законодавства щодо статутного капіталу за старту в страховій сфері, у зв'язку з чим все більше банків приймають участь в капіталі страхових компаній.

Як доказ, поступової консолідації банківської та страхової сфер є структура активів страхових активів упродовж останніх років (табл. 2).

2. Динаміка активів страхових компаній України у 2015-2019 рр.

Показники	Значення на кінець року, млн. грн.					2019/ 2015, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Категорії активів, визначених ст. 31 Закону України “Про страхування”						
Активи страхових компаній	36418,8	35071,9	36084,6	40666,5	44609,9	122,49
Грошові кошти на поточних рахунках, в т.ч.	2531,3	2925,4	2757,4	2968,5	3167,6	125,14
- в іноземній валюті	759,9	714,7	520,4	466,9	470,8	61,96
Банківські вклади, в т.ч.:	12603,8	11528,6	12238,2	14101,8	15884,0	126,03
- в іноземній валюті	3303,7	2087,0	1793,3	1526,2	1367,5	41,39
Банківські метали	36,9	30,4	39,9	32,2	39,2	106,23
Нерухоме майно	2216,4	2601,0	2655,1	3014,0	4083,6	184,24
Акції	11901,4	7968,6	6653,6	5077,3	3734,7	31,38
Цінні папери, що імітуються державою	2604,3	5540,2	6572,1	7895,9	9643,4	370,29
Інші активи	4524,7	4477,7	5168,3	7576,8	8057,4	178,08

Джерело: сформовано автором за даними [6]

Структура активів страхових компаній, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування» для представлення страхових резервів (табл. 2), станом на 31.12.2019 р. у порівнянні з інформацією станом на 31.12.2018 р. показує, що обсяг активів, дозволених для представлення банківськими вкладками (депозитами) збільшився на 1782,2 млн грн (або на 12,6 %) і становив 15884,0 млн грн (або 35,6 % від загального обсягу активів). Така тенденція спостерігається упродовж усіх аналізованих років, що підтверджує наявність в Україні поступової інтеграції банків та страхових компаній. До того ж, банківські вклади займають найбільшу частку поміж усіх інших фінансових інструментів і, як наслідок, забезпечують страховикам найбільшу частку фінансових доходів (рис. 1), а інвестування в капітал страхових компаній залишається для банків пріоритетним джерелом формування кредитно-інвестиційних ресурсів.

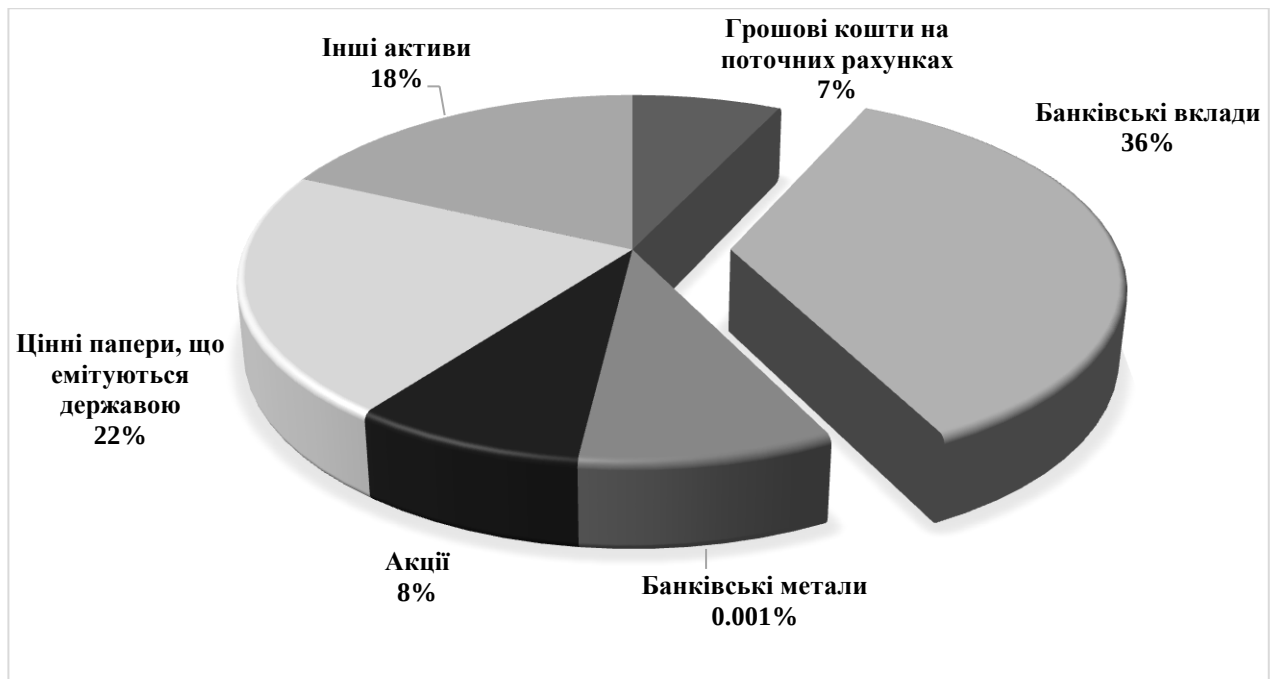

Рис. 1. Структура активів страхових компаній України на кінець 2019 р.

Джерело: сформовано автором за даними [6]

В Україні з кожним роком дуже гострою проблемою є постійне скорочення кількості банків та страхових компаній. Якщо поміж банків за 2019 рік ситуація більш-менш стабільна, то страхових компаній за рік зменшилося майже на 17% (47 компаній) (рис. 2).

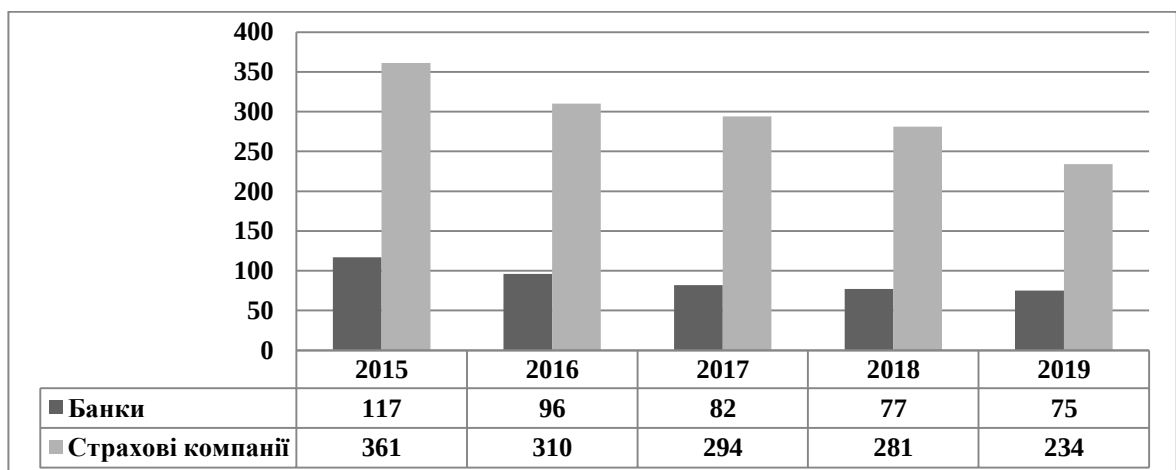

Рис. 2. Кількість банків та страхових установ за період 2015-2019 рр.

Джерело: сформовано автором за даними [6]

Така ситуація ще більше підштовхує до подальшої інтеграції банків та страхових компаній, задля надання невідомим і малопотужним компаніям

нових можливостей. Для більш наочної демонстрації перспектив банківської та страхової інтеграції в таблиці 3 наведено основні переваги такої співпраці.

3. Основні переваги взаємодії банків та страхових компаній

Переваги взаємодії	
Для банків	Для страхових компаній
1. збільшення обсягів обслуговування в результаті поєднання банківських і страхових продуктів; 2. надання нетрадиційних банківських послуг; 3. створення взаємних фондів 4. створення джерел для отримання додаткового доходу (комісійний, посередницький дохід)	1. розширення клієнтської бази; 2. скорочення витрат на надання певних страхових послуг; 3. збільшення обсягів продажів (в разі введення обов'язкового страхування кредитів); 4. можливість конкурувати на територіях, де відсутні філії страховика, але присутні банки-партнери

Джерело: сформовано автором за даними [1, 5, 7]

На сьогодні, у світі є 2 види спільної діяльності банків і страхових компаній:

- Assurbanking – надання банківських послуг через страхові компанії.
- Bancassurance – надання страхових послуг через банківські установи, а також надання банківських і страхових послуг через торговельні мережі.

В Україні перспективою у функціонуванні банків та страхових компаній є bancassurance, оскільки населення має попит більше на банківські продукти і довіряє більше банкам, аніж страховим компаніям. Така концепція співпраці призведе до отримання синергійного ефекту, тобто попит на придбання одного продукту (банківського) сприятиме купівлі іншого (страхового), що і є основною метою bancassurance [1].

Банк зі свого боку, як «лідер» проекту, забезпечує максимальне завантаження мережі відділень, розширює спектр фінансових послуг завдяки страховим і внаслідок останнім отримує додаткову комісійну вигоду.

Доцільність інтеграції банків та страхових компаній треба також розглянути зі сторони витрат. Кожен учасник такої співпраці витрачає свої

кошті для різних цілей. Так, страхова компанія несе витрати щодо оцінки страхового ризику, дослідження ринку, обслуговування страхування, моніторинг та розвиток дистрибуції. Банки, зі свого боку – на підготовку працівників, утримання представництва, активації продажів, користування базою клієнтів і її перетворенням, поточні банківські операції.

Найбільш популярною у світі програмою щодо страхування банківських ризиків залишається поліс комплексного банківського страхування від злочинів і професійної відповідальності фінансових інститутів Bankers Blanket Bond – BBB. В Україні цей страховий продукт майже не використовується, на що є об'єктивна причина – низька культура страхування. Для більшості фінансових інститутів страхування є чимось далеким, незрозумілим і користується недовірою, через що банкам простіше самостійно відшкодовувати збитки, виявлені в результаті махінацій замість того, щоби забезпечити себе страховим захистом. Також однією із причин низького попиту на поліс BBB є необхідність дороговартісної сюрвейєрської перевірки під час укладання договору, для проведення аналізу ризикозахищеності банку [4].

Поміж ризиків, які покриваються умовами цієї програми виділяють:

- збитки від неправомірних дій співробітників банку;
- збитки від втрати майна в приміщенні банку;
- збитки від підробок документів;
- збитки від операцій із цінними паперами;
- збитки від прийняття фальшивої валюти.

Поміж основних переваг полісу BBB можна виділити: меншу вартість страхування двох ризиків у комплексі, аніж страхувати їх окремо; ризики, які покриваються за одного різновиду страхування, виключають за іншим; широкий страховий захист банківської установи. Водночас, попри наявні проблеми функціонування цієї програми в Україні, є велика кількість позитивних моментів впровадження її у фінансовий простір нашої держави.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На сьогодні є як суб'єктивні, так і об'єктивні причини інтеграції банківських установ та

страхових компаній. Банки постійно прагнуть збільшити кількість наданих послуг із метою отримання більших доходів та мінімізують ризики. Страхові компанії здобувають можливість для надання власних послуг новому колу клієнтів без зайвих витрат на персонал і представництво. Об'єктивною причиною такої співпраці є функціональна схожість та постійне скорочення кількості банків та страхових компаній.

Процес поступової інтеграції спостерігається під час аналізу структури активів страхових компаній протягом останніх років, основну частку яких займають банківські вклади, що підтверджує поступову залежність страхових компаній від банківського капіталу. Поміж усіх різновидів співпраці банків та страхових компаній в Україні перспективним залишається bancassurance, сутність якого полягає в просуванні страхових послуг у банківських установах. Причиною прояву саме цього різновиду консолідації є ситуація в нашій країні, де більш стабільною і прогресивною залишається банківська сфера, а сфера страхування викликає недовіру з боку населення.

Якщо в усьому світі звичайною практикою є надання клієнтам комплексної програми страхування банківських ризиків Bankers Blanket Bond (BBB), то в Україні ця програма так і не набула популярності поміж фінансових установ, які через низьку страхову культуру та недешеву попередню перевірку, згодні самотійно відшкодовувати збитки клієнтів. Міжнародний досвід залишає відбиток на діяльності фінансових і кредитних інститутів, що призводить до її прозорості й цивілізованості та необхідності постійного підвищення надійності. Водночас страхування, як частина загальної системи управління ризиками, є найважливішим елементом стійкості бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Аванесова Н. Е. BANCASSURANCE як форма співпраці страхових компаній та банківських установ. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. Харків: НТУ «ХПІ». 2012. № 45 (951). С. 3-9.

2. Арутюнян Р. Р. Розвиток інтеграційних процесів в діяльності банків та страхових компаній: дис. канд. екон. наук: 08.00.08. Одеський державний економічний університет. Одеса. 2007.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Інтернет-журнал «Фориншурер». Огляд ринку BANCASSURANCE: стратегічний напрямок розвитку страхового ринку України URL: <https://forinsurer.com/public/04/11/21/1762>
5. Мамчур Р.М. Перспективи розвитку страхування кредитних ризиків в Україні. Науковий вісник НУБіП України. 2012. № 177. Т.4 С. 25-30.
6. Офіційний сайт «Мінфін» URL: <https://minfin.com.ua>
7. Фурман В. М. Формування ефективної стратегії взаємодії страхових компаній та банків. Фінанси України. 2003. № 1. С. 137-141.

References

1. Avanesova N.E. (2012). BANCASSURANCE as a form of cooperation of insurance companies and banking institutions. *Bulletin of the National. tech. «KhPI» University: Coll. Science. Topic issue: Actual problems of management and financial and economic activity of the enterprise*, 45 (951), 3-9 [in Ukrainian].
2. Harutyunyan R.R. (2007). *Rozvytok intehtratsiinykh protsesiv v diialnosti bankiv ta strakhovykh kompanii* [Development of integration processes in the activities of banks and insurance companies]. (Candidate's thesis). Odessa State University of Economics. Odessa [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine «About Banks and Banking Activity» № 2121-III. (2020, December 7). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Ohliad rynku BANCASSURANCE: stratehichnyi napriamok rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy [Market review BANCASSURANCE: strategic direction of insurance market development in Ukraine]. *Insurance business*. Retrieved from: <https://forinsurer.com/public/04/11/21/1762> [in Ukrainian].

5. Mamchur R.M. (2012). Prospects for the development of credit risk insurance in Ukraine. *Scientific Bulletin of NULES of Ukraine*, 177, Vol.4, 25-30 [in Ukrainian].

6. *Official site of the Ministry of Finance*. (2020). Retrieved from: <https://minfin.com.ua> [in Ukrainian].

7. Furman V.M. (2003). Formation of an effective strategy of interaction of insurance companies and banks. *Finance of Ukraine*, 1, 137-141 [in Ukrainian].

ANALYSIS OF INTEGRATION PROCESSES OF BANKING INSTITUTIONS AND INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

R. Mamchur, Y. Tkachenko

Abstract. *The processes of globalization, technology improvement and increasing competition put banks and insurance companies in need of increasing and changing the range of their services. The requirement to increase the level of profitability of their own activities stimulates the integration processes of banks and insurance companies and is one of the options to increase the supply of financial assets and increase demand for them.*

Was determined that when considering the integration processes between banks and insurance companies, it is important to study such areas of cooperation as the joint formation and use of financial resources, the creation of joint financial products and the conduct of joint marketing policy.

During the analysis was proved, that bank deposits occupy the largest share among all other financial instruments and, as a result, provide insurers with the largest share of financial income, and investing in the capital of insurance companies remains a priority source of credit and investment resources for banks.

The article proves that in Ukraine the most promising in the functioning of banks and insurance companies is a form of cooperation such as bancassurance, as the population has a greater demand for banking products and trusts more banks than insurance companies do. This concept of cooperation will lead to a synergistic effect, i.e. the demand for the purchase of one product (banking) will facilitate the purchase of another (insurance), which is the main purpose of bancassurance.

The study identified the main benefits of cooperation between banks and insurance companies, including increased service because of a combination of banking and insurance products, providing non-traditional banking services,

creating sources of additional income, reducing the cost of certain insurance services.

Key words: *integration, insurance, bank, insurance company*